

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۳/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۷/۱۴

توان سنجی اکولوژیکی و برنامه ریزی توسعه صنعت گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری

رامین غفاری

دانشگاه پیام نور مرکز شاهین شهر

مریم موسی رضایی

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی و توسعه گردشگری دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده:

درآمده و درآمدهای حاصل از آن فراتر از چند صد میلیارد دلار است. این در حالی است که سهم کشور ما با همه ی توان‌ها و جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی، تاریخی و هنری از این فعالیت فوق العاده ناچیز است. (غازی: ۱۳۷۹، ۴۱)

بر اساس آمار منتشره از سوی سازمان جهانی گردشگری (سازمان گردشگری جهانی: ۱۹۹۳) درآمدهای حاصل از گردشگری بین‌المللی، پس از نفت، محصولات نفتی و خودرو، قطعات و لوازم یدکی بالاترین میزان و سهم ارزش صادرات جهان را به خود اختصاص داده است و پیش بینی می‌گردد که در اوایل قرن بیست و یکم این صنعت مهم‌ترین صنعت جهانی گردد. (صباغ کرمانی: ۱۳۸۰، ۲۹۸)

سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه با بهره‌گیری از تعریفی نسبتاً محدود از گردشگری، نتیجه‌گیری می‌کند که گردشگری پس از بانک‌داری دومین بخش بزرگ خدمات و تجارت بین‌الملل است. (رحمانپور: ۱۳۷۹، ۳۴)

بر این مبنا در مقاله‌ی فرارو با بهره‌گیری از مدل اکولوژیکی توریسم و استعانت از مطالعات کتابخانه‌ای- اسنادی و پیمایشی؛ نخست توان اکولوژیکی پهنه‌ی جغرافیایی استان چهارمحال و بختیاری در محیط GIS مشخص شده، سپس میزان تطبیق کانونهای گردشگری موجود و ثبت شده در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با بستر مکانی استقرار هر یک به لحاظ ارزش بوم شناختی تعیین و سرانجام بر اساس توان سرزمین تأسیسات، تجهیزات و امکانات زیر بنایی و روئینایی لازم با ارائه‌ی اولویت‌ اجرایی هر یک جهت شفاف سازی و تضمین نسبی روند سرمایه گذاری در قلمرو تحقیق مشخص شده است.

کلمات کلیدی: توان سنجی، اکولوژیکی، صنعت گردشگری، کانون‌های گردشگری، استان چهارمحال و بختیاری

۱- مقدمه

اکنون که در آستانه‌ی هزاره‌ی سوم میلادی هستیم، گردشگری به صورت یکی از بزرگ‌ترین فعالیت‌های جهان

نویسنده مسئول: رامین غفاری، دانشگاه پیام نور مرکز شاهین شهر، sr_ghafari@pnu.ac.ir

نیاز و ضرورت مذکور ارائه نماید، با اینحال این مهم بعضاً به دلیل نارسایی در شروح خدمات چنین طرح‌هایی و گاه به دلیل اهمال گروهی از مشاورین غیر متعهد هرگز تحقق نیافت. اهمالی که پیامد آن، به اشکال زیر تجلی یافته است:

- عدم توزیع مناسب و متناسب منابع مالی - سرمایه‌ای و ابهام در هدایت معقول سرمایه گذار.

- دوباره‌کاری‌های غیر منطقی و احداث تأسیساتی نامتناسب با وزن و جایگاه مکانی - فضایی هر کانون گردشگری در سطح منطقه، در نتیجه تخریب تدریجی، بلا استفاده ماندن و اتلاف منابع مالی سرمایه گذار.

شرح و بیان مساله پژوهش

امروزه گردشگری به عنوان صنعتی پاک یکی از بزرگترین صنایع جهان محسوب می‌شود که گوی سبقت را از بسیاری از صنایع کهن ربوده است. چنانچه بر اساس برآورد سازمان جهانی جهانگردی، ارزش و جوه حاصل از جهانگردی و مسافرت در دهه‌ی آتی با سرعتی افزون‌تر از تجارت جهانی، بالاتر از سایر اقلام صادراتی متعلق به دیگر بخش‌های اقتصادی قرار می‌گیرد (سازمان جهانی جهانگردی: ۲۱، ۱۹۹۵).

بنابراین با عنایت به جایگاه رفیع و روبه رشد گردشگری در بازار جهانی و نقش موثر آن در بروز تحولات مثبت ساختاری - کارکردی در ممالک عقب مانده و در حال توسعه، لازم است با تکیه بر تنوع چشم اندازهای طبیعی و غنای موجود در میراث‌های مادی و معنوی هزاران ساله‌ی ایران، در راستای توسعه صنعت مذکور، به گونه‌ای گام برداشت که با حذف یا تعدیل بازخوردهای منفی و احتمالی، سهم واقعی کشورمان در عرصه رقابت‌های جهانی موجب شویم.

لذا برنامه‌ریزی توسعه صنعت گردشگری در صورت اعمال رویکردی مکانی - فضایی نمی‌تواند عاملی موثر و تسریع بخش در نیل به اهداف توسعه پایدار و متوازن کشورمان باشد، چرا که به باور بسیاری از اندیشمندان و مصلحان جهانی، اهداف مورد انتظار در این صنعت به مراتب فراتر از منافع

ریشتر^{۱۱} معتقد است که جهان‌گردی بزرگ‌ترین و پر رونق‌ترین صنعت جهان است، انتظار می‌رود که در قرن بیست و یکم نیز این صنعت پیشتاز بوده و سیر صعودی آن ادامه یابد.

جهان‌گردی یک قدرت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بزرگ و البته پدیده‌ای بسیار سیاسی است. (ریشتر: ۱۹۸۹، ۲)

همواره صنعت جهان‌گردی عاملی برای پیشرفت وضع اقتصادی بوده است و از آنجا که این صنعت متکی به ارائه‌ی خدمات است، می‌تواند موجب افزایش اشتغال و درآمد شود.

(پارسائیان و اعرابی: ۱۳۷۷، ۲۹۶)

چنان‌که ایران در میان کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۰ به لحاظ تعداد گردشگر ورودی رتبه‌ی سیزدهم و به لحاظ درآمد حاصل از ورود جهان‌گردان رتبه‌ی دهم را دارا بوده است. (سازمان ایرانگردی و جهانگردی: ۱۳، ۱۳۷۸) این در حالی است که از طریق توسعه‌ی صنعت گردشگری و ورود گردشگران بین‌المللی می‌تواند در سال‌های آتی با استفاده از فرصت‌ها و قابلیت‌های موجود، ارقام و شاخص‌های آماری مربوط به اشتغال و درآمد ناخالص ملی را افزایش داده و در ردیف کشورهای پیشرفته در این صنعت قرار گیرد.

موضوعی که به دلایل گوناگون تا کنون اهتمام ویژه‌ای بدان مبذول نشده است. با این حال ایران با برخورداری از قابلیت‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی و... بسیار می‌تواند با اندکی تدبیر و برنامه‌ریزی علمی جایگاه واقعی خود را در عرصه‌ی رقابت‌های جهانی کسب نماید.

مع الوصف فقدان توان سنجی اکولوژیکی سرزمین و برخوردی غیر علمی و نظام وار در توزیع متناسب تأسیسات و تجهیزات گردشگری در آن‌ها از جمله کاستی‌های بنیادی در بسیاری از طرح‌های توسعه‌ی صنعت توریسم در کشور ما محسوب می‌گردد، موضوعی که انتظار می‌رفت طرح‌های جامع توسعه‌ی گردشگری استان‌ها بتواند پاسخی مناسب برای

1 - Richter, L.K

گردشگری یا جهانگردی معنی فارسی توریسم است. توریسم نه تنها در زبان‌های فرانسوی و انگلیسی بلکه در اکثر زبان‌های زنده دنیا با اندکی اختلاف در تلفظ مفهوم مشترکی دارد. واژه توریسم از تور مأخوذ است و تور در زبان فرانسه به مفهوم حرکت، مسافرت و گردش است، خواه این گردش به دور دنیا و یا حرکت به دور محوری باشد.

با این حال دکتر محمد حسین پاپلی یزدی در تازه‌ترین کتاب منتشر شده در زمینه صنعت گردشگری تحت عنوان گردشگری (ماهیت و مفاهیم) بر این باور است که جهانگردی و گردشگری دو مقوله‌ی متفاوت‌اند که مفاهیم و با معنایی حقوقی، اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی، زیست محیطی و... کاملاً متفاوتی از هم دارند.

جهانگردی متعلق به عصر سنت و گردشگری متعلق به عصر مدرن و پسامدرن است. جهانگردی اساساً یک کار فرهنگی و به منظور شناخت و سیر در آفاق و انفس و برای نزدیکی به خداوند و تبلیغ دین انجام می‌شد، در حالی که گردشگری اساساً یک کار اقتصادی است که بیشتر برای لذت بردن و احساس آرامش کردن، فرار از گرفتاری‌های شهری، و ارضای حس لذت جویی و کنجکاوی صورت می‌پذیرد، هر دو مسافرت است ولی ماهیت و نتایج حاصل از آن‌ها کاملاً با هم متفاوت است. (پاپلی یزدی و سقایی: ۱۳۸۶، ۲۲)

نقش گردشگری در سرمایه‌گذاری

صنعت گردشگری دارای ساختار مخصوص به خود است. این ساختار دارای خصوصیات تجمع تعداد بسیار زیادی از بنگاه‌های کوچک بوده که طیف وسیعی از خدمات را ارائه می‌دهند (هتل‌ها، هتل‌ها، رستوران‌ها، فروشگاه‌های صنایع دستی و...).

بنابر این با توجه به اندازه بنگاه‌ها، نیازهای سرمایه‌گذاری تقریباً کمتر از صنایع بوده و با سرعت بیشتری نیز شکل می‌گیرد. دولت‌ها نیز به همین جهت توجه بیشتری به سرمایه‌گذاری در این گونه از صنایع می‌نمایند چرا که ایجاد مقادیر معینی سرمایه‌گذاری در صنایع زیربنایی موجب سرمایه

صرف اقتصادی یا اجتماعی می‌باشد و مستلزم یک جهت‌گیری عام و فرابخشی است (چاک، وای‌گی: ۱۳۸۲، ۳۹۶). مع الوصف فقدان رتبه‌بندی و برخورد علمی و نظام وار در تعیین جایگاه مکانی - فضایی کانون‌های توریستی و بالطبع توزیع متناسب تاسیسات و تجهیزات گردشگری در آن‌ها از جمله کاستی‌های بنیادی در بسیاری از طرح‌های توسعه صنعت توریسم در کشور ما محسوب می‌گردد.

ادبیات و مبانی نظری

گردشگر و گردشگری

توریست یا جهانگرد واژه‌ای است که از قرن نوزدهم معمول شد. (رضوانی: ۱۳۷۴، ۱۵)

گردشگر کسی است که به منظور تفریح، استراحت، گذران تعطیلات، بازدید از نقاط دیدنی، انجام امور پزشکی، درمانی و معالجه، تجارت، ورزش، زیارت، دیدار از خانواده، مأموریت و شرکت در کنفرانس‌ها یا هر هدف دیگری به کشوری غیر از کشور خود یا سرزمینی غیر از محل سکونت اصلی خود سفر کند، مشروط بر اینکه مدت آن حداقل ۲۴ ساعت و حداکثر یک سال و با قصد اشتغال و کسب درآمد و یا تحصیل نباشد (سازمان جهانی جهانگردی: ۲۰۰۸، شبکه‌ی اینترنت).

بر این مبنا صنعت گردشگری یا جهانگردی نیز مجموعه‌ای از پدیده‌ها و روابطی است که از مسافرت افرادی از محل اقامت یا کار به محل دیگر انجام می‌گیرد و منجر به اقامت آنان در محل جدید برای مدتی محدود شود، مشروط به اینکه: اولاً: این مسافرت و اقامت منجر به اقامت دائمی نگردد، ثانیاً: فعالیت‌های مسافر منجر به کسب درآمد نشود.

بنا به تعبیر دیگری «جهانگردی عبارت است از جابجایی کوتاه مدت و موقت مردم به مقاصد خارج از محل کار و زندگی روزمره و مجموعه‌ی فعالیت‌های آنها در طول اقامت در این مقاصد». (تریگ: ۱۳۷۸، ۱۱)

لازم برای گسترش فعالیت‌هایی نظیر رستوران داری و سایر انواع خدمات مربوط به هتل‌ها، مانند کارهای ساختمانی فراهم می‌شود هم چنین به طور غیرمستقیم فرصتهایی برای فروش بهتر فرآورده‌های کشاورزی، غذایی، صنایع دستی، و رونق بخش‌های دیگر از فعالیت‌های اقتصادی پدید می‌آورد که ممکن است مستقیماً با جهانگردی در ارتباط نباشد.

یکی از آثار مهم و مفید پیشرفت گردشگری در کشورهای در حال توسعه، استفاده از نیروی انسانی نیمه متخصص است. جهانگردی به صورت یک بخش اقتصادی فعال می‌تواند، از عامل کار بیشتر از سایر عوامل تولید استفاده کند و موجبات بالابردن سطح اشتغال را در کشورهای در حال توسعه فراهم می‌آورد. (کاگر؛ ۱۳۸۶:۱۴۲).

شایان ذکر است که صنعت توریسم در مالزی بسیار جدی گرفته می‌شود و در این سرزمین پیش از آن که سیاحان خارجی را با کشور آشنا سازند، ابتدا مردم کشور را طی برنامه‌هایی با سرزمین و آیین‌های خود آشنا می‌سازند.

این کار از یکسو سبب افزایش آگاهی عمومی مردم جامعه می‌شود و از سوی دیگر ساکنان آبادی‌های دورافتاده نیز با حرکات افراد غیربومی آشنا شده و آمادگی پذیرایی از آنها می‌شوند. در این صنعت ابتدا دولت به عنوان پایه گذار، با به وجود آوردن امکانات زیربنایی، چون نوسازی و توسعه راه‌ها و تجهیزات بخش خصوصی را به سرمایه گذاری تشویق می‌کند. دولت مالزی با توجه به خصوصیات ملی و مذهبی و فرهنگی کشورش، همواره تلاش می‌کند که بر تعداد جهانگردان به کشورش بیفزاید. (ارمغان؛ ۱۳۸۶:۱۹۷).

پیشینه پژوهش

بر اساس مطالعات محقق، علی‌رغم ضرورت موضوع، متأسفانه تاکنون طرح یا پژوهشی مبتنی بر اهداف و رویکردهای مذکور در این تحقیق تهیه نشده است، با این حال حرکت‌هایی در حد طراحی سایت‌های توریستی و پژوهش‌هایی چند (هم در قلمرو تحقیق و هم در سطح کشور) با هدف پاسخگویی

گذاری‌های دوچندان بیشتر در صنایع جانبی و پشتیبانی کننده‌ی این صنعت می‌شود. (رامیرز و رجیلیو: ۱۹۹۳، ۶۰)

صنعت گردشگری در کشورهای در حال توسعه

در حدود ۳/۴ جمعیت ۵/۶ میلیارد نفری جهان در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند که ۳۸ درصد این تعداد در چین و هند به سر می‌برند. در این اواخر در کشورهای چین و بخش اعظم آمریکای جنوبی، گردشگری به یکی از عوامل مهم و عمده بدل شده است.

چنانچه طی نیمه‌ی اول سال ۱۹۹۳، رشد گردشگری در جمهوری خلق چین به ۱۴ درصد رسید که این میزان سریع‌ترین نرخ رشد در جهان بود. (فرزین؛ ۱۳۸۳:۳۴).

کشورهای توسعه نیافته و برخی از کشورهای در حال توسعه ماهیتی روستایی دارند. بیشتر مردم در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و زندگی‌شان به شدت به کشاورزی وابسته است. (راجر داس ویل؛ ۱۳۷۸:۱۵۲)

بنابراین می‌توان گفت اهمیت جهانگردی به عنوان بخشی از فعالیت اقتصادی که سهم به سزایی در رشد اقتصادی یک کشور دارد با جریان سرمایه‌های وسیعی که هر ساله صرف سرمایه گذاری در این بخش می‌شود و با توجه به افزایش حجم مبالغی که هم چنان برای توسعه‌ی جهانگردی به کار می‌رود روز به روز به طور وسیع‌تری مورد قبول عموم قرار می‌گیرد و از طرف دیگر لزوم ایجاد یک زیربنای اقتصادی در بخش جهانگردی نه تنها موجب شده است که سرمایه گذاران خصوصی مبالغ هنگفتی را بدین منظور به مصرف برسانند بلکه اکثر کشورها هم مقدار زیادی از منابع مالی و انسانی خود را صرف بهره برداری کامل از یک منبع اساسی درآمد ملی و محلی یعنی جهانگردی نموده‌اند و مقادیر زیادی از منابع مالی دولتی به توسعه این صنعت تخصیص یافته است. (دیباپی؛ ۱۳۷۱:۵۰).

جهانگردی در جهت ایجاد درآمد برای کشورهای در حال توسعه فرصت‌هایی برای اشتغال به کارهای تازه پدید می‌آورد. چنان که با توسعه فعالیت‌های مربوط به جهانگردی، امکانات

- تعیین و جانمایی نسبی تأسیسات گردشگری و زمانبندی اجرای طرح‌ها و پروژه‌های پیشنهادی، با توجه به قابلیت و توان اکولوژیکی سرزمین در سطح قلمرو تحقیق.

پرسش‌های پژوهش

- توان اکولوژیکی سرزمین در قلمرو تحقیق برای توسعه‌ی گردشگری متمرکز و گسترده به چه میزانی است؟
- کانون‌های گردشگری موجود (شناخته شده) تا چه میزانی با توان اکولوژیکی سرزمین در توسعه‌ی صنعت گردشگری منطبق می‌باشند؟

- تأسیسات گردشگری پیشنهادی و زمانبندی اجرای هر یک در حوزه‌های گردشگری استان کدام است؟

روش و ابزار پژوهش

این پژوهش با استعانت از دیدگاه ساختاری- کارکردی و بهره‌گیری از روش‌های اسنادی، پرسشنامه‌ای و مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده است، علاوه بر این ضمن استفاده از نقشه‌های موضوعی مختلف از نرم‌افزار Arc View GIS در ترسیم و تهیه نقشه‌های مورد نیاز بهره‌گیری شده است.

قلمرو جغرافیایی تحقیق

استان چهارمحال و بختیاری با مساحتی حدود ۱۶۴۰۳ کیلومتر مربع در ناحیه غربی ایران بین ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. این استان از سمت شمال و مشرق به استان اصفهان، از جنوب و جنوب شرقی به استان کهگیلویه و بویراحمد و از غرب و جنوب غربی به استان خوزستان و از شمال غرب به استان لرستان محدود می‌شود.

استان چهارمحال و بختیاری با ارتفاع متوسط ۲۱۵۳ متر از نظر توپوگرافی یک سرزمین تپه ماهوری با دشتهای میان کوهی که توسط ارتفاعات از یکدیگر جدا شده‌اند می‌باشد. بر این اساس حدود ۸۵ درصد از مساحت استان را ارتفاعات و تپه ماهورها و مابقی آن را دشتها و تالابها دربر می‌گیرد. استان توسط سلسه جبال زاگرس با جهت شمال غربی - جنوب

به برخی از نیازهای مطروحه در حوزه‌ی صنعت توریسم انجام شده است که ذیلاً به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱- طرح جامع گردشگری استان به کارفرمایی اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، توسط مهندسین مشاور تهران برکلی در سال ۱۳۸۰.

۲- طرح جامع گردشگری محور بازفت از گردنه‌ی چری تا گردنه‌ی تاراز، به کارفرمایی سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهارمحال و بختیاری، توسط مهندسین مشاور آقای علیرضا توکلی در سال ۱۳۸۴.

۳- طرح شناسایی قابلیت‌ها و مزیت‌های سرمایه گذاری در صنعت گردشگری استان، به کارفرمایی سازمان ایران گردی و جهانگردی استان چهار محال و بختیاری، توسط آقای داراب فتاح پور در سال ۱۳۸۲.

۴- طرح پژوهشی مجتمع‌های توریستی - عشایری رویکردی نوین در توسعه‌ی صنعت گردشگری استان چهارمحال و بختیاری (مکان یابی- طرح تفصیلی- سرمایه گذاری)، دانشگاه پیام نور استان چهارمحال و بختیاری، مرکز شهرکرد توسط آقای دکتر سید رامین غفاری در سال ۱۳۸۷.

۵- طرح‌های توجیهی اقتصادی- اجتماعی گردشگری روستایی، همچون طرح چشمه مولای آلیکوه، طرح دریاچه‌ی سد خاکی نصیر آباد کوهرننگ، طرح پیر غار ده چشمه و ... تهیه شده توسط اشخاص حقیقی و حقوقی.

اهداف پژوهش

این پژوهش در راستای دستیابی به اهداف زیر به رشته‌ی تحریر درآمده است:

- شناسایی و توان سنجی سرزمین در قلمرو تحقیق به لحاظ میزان قابلیت آن در توسعه‌ی گردشگری گسترده.

- تعیین میزان انطباق کانون‌های گردشگری موجود (شناخته شده) در قلمرو تحقیق با توان اکولوژیکی سرزمین در توسعه‌ی صنعت گردشگری.

امروزه گردشگری به عنوان یکی از سریع‌ترین صنایع در حال رشد در جهان نقش مهمی را جهت دستیابی به توسعه پایدار ایفا می‌نماید (WTO, 2008) و به یک کاتالیزوری مهم جهت توسعه جوامع شناخته شده (Camfield, 2009) و در سطح کلان منافع اقتصادی مانند افزایش درآمدهای مالیاتی، سرمایه‌گذاری و کمک به تراز پرداخت‌ها (Prentice, 2003) و در اقتصاد خرد به ارائه فرصت‌هایی جهت اشتغال مستقیم و غیرمستقیم (Mathieson and wall, 2006) افزایش درآمد سرانه مردم (Shaw, 2000) همچنین توسعه کارآفرینی جهت رشد اقتصادی (Holden, 2008) و گسترش زیرساخت‌ها را به همراه دارد (Dumont, 2005).

مطالعات انجام شده در زمینه توسعه روستایی از جمله مطالعات سازمان بین‌المللی کار که از اوایل دهه ۱۹۷۰ آغاز شده است بر افزایش درآمد در میان روستائیان، لزوم سمت دادن توسعه به سوی اشتغال بیشتر، برآورده کردن نیازهای اساسی مردم، فقر زدایی و... تاکید دارند. از راهبردهای شناخته شده در راستای رسیدن به توسعه روستایی، رونق گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی که آن را یک رهیافت جایگزین برای نیل به توسعه پایدار روستایی می‌دانند (غنیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۴). بسیاری از اجتماعات روستایی، گردشگری را به عنوان ابزاری برای محافظت از منابع طبیعی، استراتژی برای توسعه اقتصادی و حفظ ارزش‌های اجتماعی، در نظر می‌گیرند. بورک^{۱۴} و لالوف^{۱۵} معتقدند که گردشگری می‌تواند وسیله مهمی برای نشان دادن تنزل اقتصادی روستاها باشد. بنابراین سرمایه‌گذاری در گردشگری فقط به عنوان ابزاری برای تفریح و گذران اوقات فراغت گردشگران در روستاها مطرح نمی‌باشد بلکه روشی برای توسعه روستاها است (طالب و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۰). به منظور افزایش درآمد و ایجاد یک جامعه همگن در مناطق روستایی

شرقی پوشیده و مشتمل بر ارتفاعات و قله‌ای با ارتفاعات بالای ۴۰۰۰ متر زردکوه، شاه شهیدان و ۴۰۰۰ - ۳۵۰۰ کوه سفیدکوه، ایلیگی، سالداران، کلار، سبزکوه کلونچی و... می‌باشد. (سالنامه‌ی آماری استان: ۱۳۹۰)

گردش مالی حدوداً ۵/۵ تریلیون دلار، به بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت جهان تبدیل شده، به طوری که در بیش از ۱۵۰ کشور، گردشگری یکی از ۵ منبع مهم کسب ارز خارجی است و در بیش از ۶۰ کشور، رتبه اول را به خود اختصاص داده است (موحد و کهزادی، ۱۳۸۹، ص ۸۶). پیش‌بینی می‌شود که گردش مالی آن در سال ۲۰۱۴ به ۹/۵ تریلیون دلار برسد. این صنعت به علت خاصیت اشتغال‌زایی، رشدهای اقتصادی را در سراسر جهان ایجاد می‌کند. به طوری که توسعه آن به یک هدف مهم برای بیشتر دولت‌ها تبدیل شده است. در سطح جهانی این صنعت ۱۰/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۰۴ را به خود اختصاص داده و انتظار می‌رود که در سال ۲۰۱۴، ۱۰/۹ درصد تولید ناخالص داخلی^{۱۲} را به خود اختصاص دهد (Chiang Lee, et al., 2008: 180). همچنین براساس گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری^{۱۳} در سال ۲۰۱۰ تعداد ۸۱.۹ میلیون نفر (۲۸ درصد از کل شاغلین) به طور مستقیم در صنعت گردشگری و تعداد ۲۳۵.۷ میلیون نفر (۸.۱ درصد از کل شاغلین) در اقتصاد گردشگری به طور مستقیم و یا غیرمستقیم مشغول فعالیت بوده‌اند و این اعداد برای ایران به ترتیب ۵۹۴ هزار نفر (۲.۷ درصد از کل شاغلین مستقیم) و ۱.۶ میلیون نفر (۷.۴ درصد از کل شاغلین مستقیم و غیرمستقیم) ذکر شده‌اند و پیش‌بینی می‌شود که در سال ۲۰۲۰ تقریباً از هر ۱۱ نفر یک نفر به طور مستقیم و غیرمستقیم در صنعت گردشگری مشغول به کار باشند و این امر نشان‌دهنده ظرفیت بالای این صنعت برای اشتغال‌زایی است (World Travel & Tourism Council, 2010: 6).

¹⁴Burke

¹⁵Luloff

¹²Gorss Domestic Product

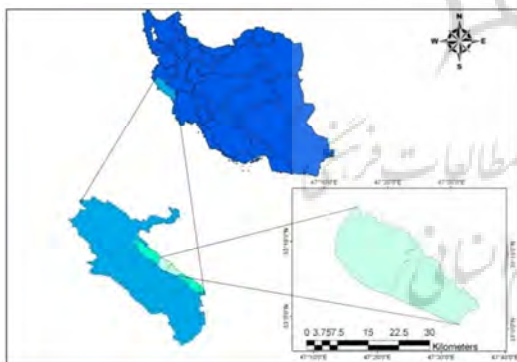
¹³World Travel & Tourism Council

می تواند نقش مهمی را در توسعه گردشگری روستایی و ایجاد اشتغال برای نسل جوان جویای کار این منطقه فراهم کند.

در راستای این پژوهش سوال زیر مطرح می شوند:
آیا محدوده مورد مطالعه پتانسیل های لازم جهت استقرار اماکن تفریحی و اقامتی را دارا می باشد؟

محدوده مورد بررسی

محدوده مورد پژوهش بخش مرکزی شهرستان دره شهر است که در مختصات جغرافیایی ۴۷ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۴۷ درجه ۳۵ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه ۲ دقیقه تا ۳۳ درجه ۱۵ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. این منطقه از شمال به رودخانه سیمره، از جنوب به ارتفاعات کبیرکوه، از غرب به بخش بدره و از شرق به شهرستان پلدختر محدود می شود و دارای ۳۵ روستا با جمعیت ۱۶۸۲۲ نفر (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰) است. از جمله نقاط قوت این منطقه وجود آثار متعدد تاریخی و طبیعی داشتن آثار تاریخی از جمله شهرتاریخی مدکتو (مهرجان قدق است) و نیز نزدیکی به مراکز تاریخی و تمدنی گردشگری پذیر استان اهواز و لرستان است و نیز عبور محورهای مهم به استان از این منطقه است.

روش شناسی تحقیق

نوع تحقیق کاربردی و روش انجام آن با توجه به ماهیت و اهداف پژوهش توصیفی - تحلیلی است. نوع نگرش به پدیده ها و بررسی اثرات متقابل به صورت ساختاری - سیستمی می باشد. اطلاعات مورد نیاز، از منابع متعدد کتابخانه ای و نیز مطالعات میدانی گردآوری شده است. در این پژوهش اطلاعات مورد

کمتر توسعه یافته، گردشگری روستایی به عنوان یک عامل مهم در کاهش فقر، توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست جهت دستیابی به توسعه روستایی مورد توجه واقع شده است (Su, 2011: 1). در این میان، برای توسعه صنعت گردشگری علاوه بر وجود جاذبه ها، وجود تسهیلات و تاسیسات امری ضروری است. خدمات اقامتی اصطلاحی برای تهیه تسهیلات خواب و استراحت با محوریت تجاری که در صنعت گردشگری و مهمان یاری به کار می رود. اسمیت^{۱۶} و بسیاری از نویسندگان دیگر از جمله مکینتاش^{۱۷} و گولدنر^{۱۸} بر این موضوع تاکید کرده اند که خدمات اسکان و پذیرایی در صنعت گردشگری یکی از پیچیده ترین و پویاترین بخش های این صنعت است که اگر از سوی جامعه میزبان به خوبی فراهم شوند، عاملی موثر در جذب گردشگران خواهند بود (کاظمی، ۱۳۸۶: ۷۵).

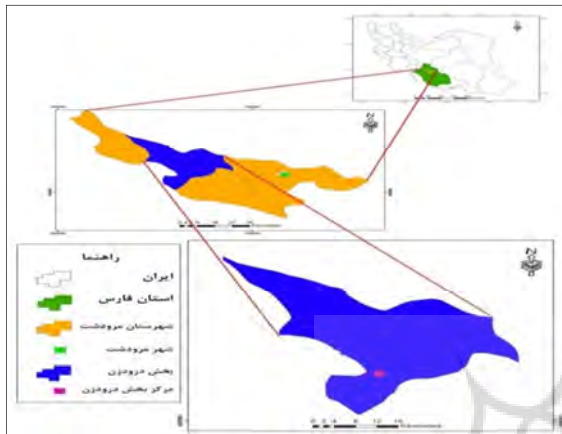
استان ایلام نیز از قدیمی ترین مراکز استقرار جمعیت و دارای جاذبه های متنوع تاریخی و طبیعی است. اما به دلیل ضعف سرمایه گذاری دولتی و خصوصی، عدم معرفی جاذبه ها، دوری از مرکز و انزوا ی جغرافیایی و وقوع جنگ تحمیلی، کمبود امکانات، تسهیلات رفاهی و تجهیزات زیربنایی در عرصه گردشگری کشور جایگاه واقعی خود را پیدا نکرده است. بخش مرکزی شهرستان دره شهر دارای ۱۶۸۲۲ نفر جمعیت (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۰) است. مهاجرت روستایی، بیکاری فراوان، تغییرات اقلیمی و خشکسالی پی در پی سال های اخیر، نرخ پایین بهره وری کشاورزی، فقر گسترده، از جمله مشکلات منطقه هستند. این در حالی است که این منطقه با داشتن تمدن قدیمی و جاذبه تاریخی و طبیعی از جمله شهر تاریخی سیمره، پل گاومیشان، سراب دره شهر، جنگل های بلوط، وجود کوه های بلندیکه ادامه ارتفاعات کبیرکوه هستند،

¹⁶Smith

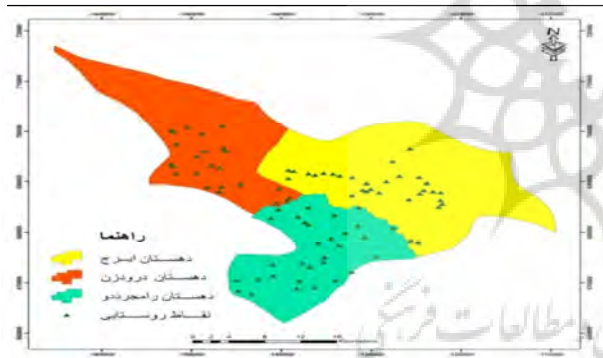
¹⁷Macintosh

¹⁸Goeldner

ورودی دریافت و وزن‌های مورد نظر به عنوان خروجی تولید می‌کند (Malczewski, 1999; 157). در این ماتریس مقایسه دوتایی برای تعیین وزن نهایی هر یک از معیارها شکل گرفته و ضریب سازگاری یا نسبت توافق ماتریس مقایسه دوتایی برای منطقه مورد مطالعه $CI=0/0531$ محاسبه شد.

نقشه (۱): موقعیت بخش درودزن در تقسیمات سیاسی

نقشه (۲): پراکنش نقاط روستایی در دهستان‌های بخش درودزن

۴- بحث

۴-۱- سطح بندی سکونتگاهی

۴-۱-۱- روش اندازه جمعیت به عنوان شاخص

مرکزیت

کارکردهای خدماتی در نقاط روستایی و شکل‌گیری و تداوم آن وابسته به استفاده کننده آن است از این لحاظ است که میزان جمعیت در این نقاط به عنوان عنصر استفاده کننده یا عامل تقاضا یک رابطه مستقیمی با میزان و اندازه و تداوم

استفاده اطلاعات تحلیلی و مکانی است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات هم از روش وزنی (AHP) استفاده شده است. در تحقیق حاضر و جهت پاسخگویی به این سوال که آیا محدوده مورد مطالعه پتانسیل‌های لازم جهت استقرار اماکن تفریحی و اقامتی را دارا می‌باشند؟ از مدل AHP استفاده شده است. این مدل بر اساس ساختار دهی سلسله‌مراتبی عناصری می‌باشد که در مساله تصمیم دخالت دارند، ساده‌ترین سلسله مراتب شامل سه سطح می‌باشد.

الف) تولید ماتریس مقایسه دوتایی

ب) محاسبه وزن‌های معیار

ج) تخمین نسبت توافق است، که در زیر این مراحل، برای مکانیابی مراکز تفریحی- اقامتی منطقه دنبال شده و نتیجه آن در محیط GIS برای تعیین مکان‌های مناسب و نامناسب برای استقرار مراکز اقامتی و تولید نقشه‌های خروجی مکان‌یابی مورد استفاده قرار گرفته است. در واقع مقایسه زوجی به عنوان اساس فرایند سلسله مراتبی شناخته می‌شود. در این مرحله هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود در سطح بالاتر به صورت زوجی مورد مقایسه قرار گرفته است.

جدول (۱): مقایسه کمی توماس ال ساعتی برای مقایسه دودویی گزینه‌ها

میزان اهمیت	تعریف
۱	ترجیح یکسان
۳	کمی مرجح
۵	ترجیح بیشتر
۷	ترجیح خیلی بیشتر
۹	کاملاً مرجح
۶,۴,۲,۸	ترجیحات بنیابین

مأخذ: توفیق ۱۳۷۳: ۲۴ به نقل از توماس ال ساعتی

یافته‌های تحقیق

تولید ماتریس مقایسه زوجی یا دوتایی

به منظور تعیین اهمیت نسبی معیارها در هر مرحله از سلسله مراتب از مقایسه دویه دو استفاده می‌شود. این روش در بردارنده یکسری مقایسات دو به دو به منظور ساختن ماتریس تناسب است. این ماتریس تعدادی مقایسه دوتایی را به عنوان

و آبرفتی به دلیل سست بودن این سازند کمترین ارزش (۱) داده شده است

فاصله از گسل

جدول (۵) ارزش گذاری بر اساس فاصله از گسل را نشان می دهد. مطابق این جدول در مکان یابی اماکن تفریحی و اقامتی در منطقه، فاصله ۱۰۰۰۰ + متری، به عنوان بیشترین امتیاز و فاصله ۲۵۰۰- به عنوان کمترین ارزش در نظر گرفته شده است. نقشه (۲) مکان های بهینه براساس فاصله از گسل را نشان می دهد.

پراکنش مکان های توریستی شناخته شده در استان چهارمحال و بختیاری

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری در حال حاضر ۸۵ تا ۸۷ کانون گردشگری در سطح استان را به ثبت رسانده است. در اغلب موارد وجود چشم اندازها و عناصر زیبا و جاذب طبیعی - فرهنگی، همچون: چشمه، روردرخانه، آبشار، عرصه های جنگلی، آثار و ابنیه تاریخی - مذهبی و... مبنای انتخاب کانون های مذکور بوده است.

خاطر نشان می سازد از مجموع ۸۷ کانون شناخته شده به شرح جداول آتی، ۱۵ کانون یا ۱۷/۲ درصد آن ها در قلمرو شهرستان شهرکرد، ۶ کانون یا ۷/۱ درصد آن ها در قلمرو شهرستان کیار، ۱۴ کانون یا ۱۶ درصد آن ها در قلمرو شهرستان بروجن، ۱۷ کانون یا ۱۹/۵ درصد آن ها در قلمرو شهرستان اردل، ۱۰ کانون یا ۱۱/۵ درصد آن ها در قلمرو شهرستان فارس، ۱۵ کانون یا ۱۷/۲ درصد آن ها در قلمرو شهرستان کوهرنگ و ۱۰ کانون یا ۱۱/۵ درصد آن ها در قلمرو شهرستان لردگان مستقر می باشد.

خدمات دارد. پس هر چه جمعیت و مصرف کننده و تقاضای خدمات بیشتر باشد میزان عرضه و نوع خدمات نیز متناسب با تقاضا خواهد بود. یا هر چه جمعیت (تقاضا) کم باشد میزان عرضه و نوع خدمات نیز متناسب با تقاضا خواهد بود. یا هر چه جمعیت (تقاضا) کم باشد میزان عرضه و نوع خدمات نیز کاهش می یابد. پس جمعیت به عنوان یک عامل قوی برای جذب خدمات (تقاضای خدمات) است. روش اندازه جمعیت به عنوان یکی از روش های انتخاب مکان برای خدمات رسانی مورد توجه قرار می گیرد. در این روش، اندازه جمعیت به عنوان شاخص مرکزیت تعیین کننده نقاط مرکزی برای مرکز خدماتی است و جمعیت آن مرکز تا حدودی منعکس کننده و کارکرد روستا در جوابگویی به سطح نیازهای خدمات رفاهی است، به عنوان معیاری مناسب برای رشد و توسعه خدمات عمومی محسوب می شود. و می توان از آن به عنوان روشی جهت تعیین روستاهای مرکزی در بین روستاهای مورد مطالعه استفاده کرد.

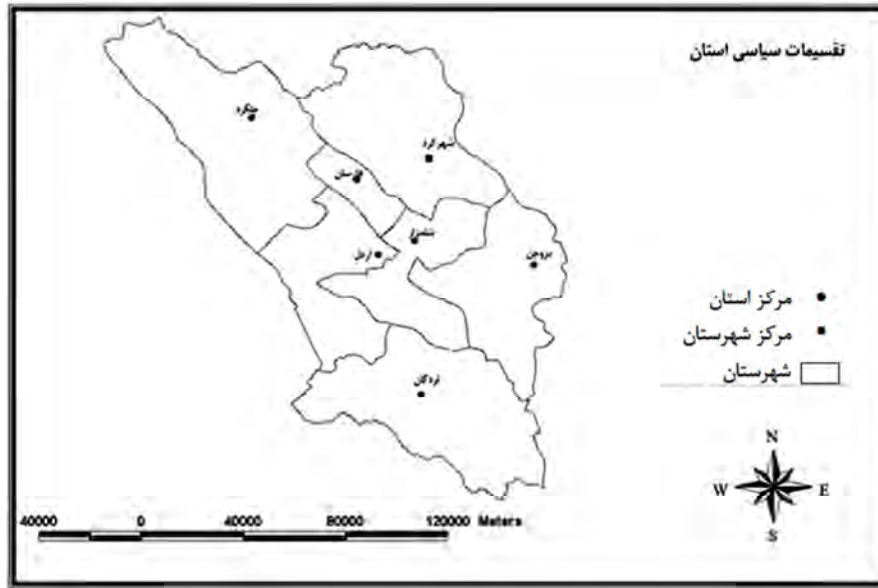
بر پایه این روش سکونتگاه های بخش درودزن را می توان بر اساس جدول ... سطح بندی نمود. این سطح در مکان های موجود در میان گروه های مختلف سکونتگاهی با توجه به شاخص جمعیت بدست آمده است.

نتایج حاصل از این سطح بندی و مقایسه آن با انواع کارکردهای مستقر در سکونتگاه های بخش درودزن حاکی است که میان این دو تفاوت های آشکاری وجود دارد.

سازند زمین شناسی

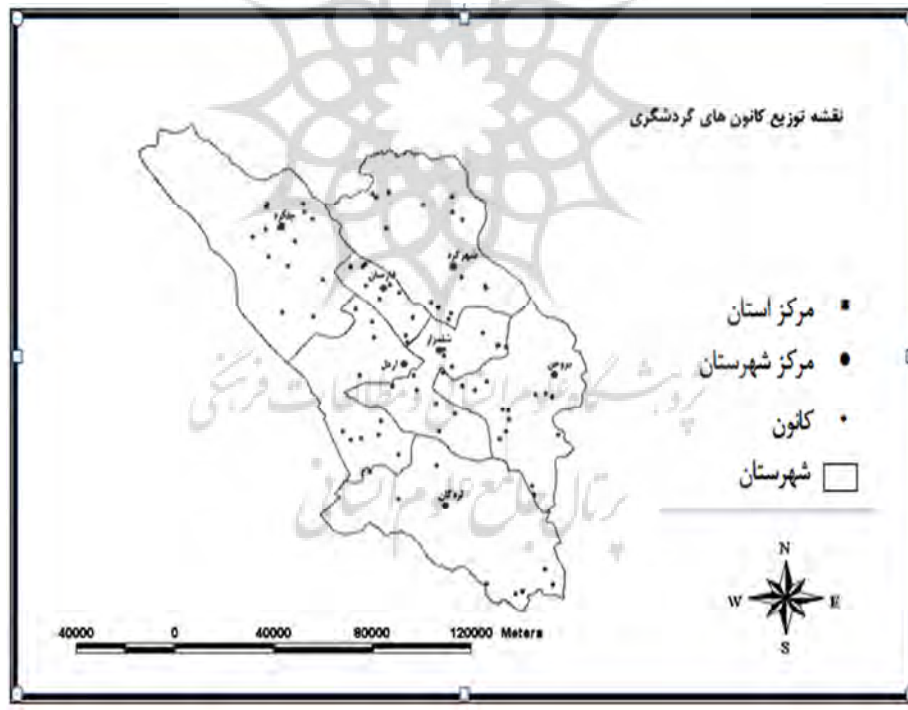
زمین به عنوان بستر تمام فعالیت های عوامل زنده و غیرزنده نقش مهمی در استقرار سکونتگاهها دارد. در جدول (۴) مشاهده می شود که؛ به سازند گچساران به علت استحکام بیشتری که دارد؛ بیشترین ارزش (۹) و سازند آهکی امام حسن

تصویر شماره (۱)

منبع: گروه مؤلفین

تصویر شماره (۲)

منبع: گروه مؤلفین

ارزیابی و توان سنجی (قلمرو تحقیق) در جذب گردشگر متمرکز و پراکنده

در فرایند ارزیابی و توان سنجی سرزمین در توسعه گردشگری متمرکز و گسترده ضمن عنایت به پهنه‌ها و محورهای توریستی شناخته شده در استان از مدل اکولوژیکی پیشنهادی آقای دکتر مخدوم در کتاب شالوده‌ی آمایش سرزمین به شرح زیر بهره گیری شده است. (مخدوم: ۱۳۷۴، ۲۰۳-۲۰۷)

به طور کلی از آنجا که کاربری گردشگری در محیط بسته و باز توسط گردشگران (داخلی یا خارجی) دنبال می‌شود، لذا ارزیابی مکان مناسب برای آن دسته از گردشگرانی که در محیط‌های بسته به سرگرمی می‌پردازند تابع مدل اکولوژیکی توسعه‌ی شهری است.

به دیگر سخن، معیار انتخاب مکان برای محیط‌های بسته و ساخته شده‌ای که اختصاص به تفریحات در فضای بسته دارد همانند مدل اکولوژیکی توسعه‌ی شهری است.

در محیط‌های باز، گردشگران به سرگرمی‌های متعددی روی می‌آورند که تمامی این گونه تفریحات یا سرگرمی‌ها تحت عنوان تفرج یا گشت و گذار مطرح می‌شوند. این گونه تفریحات یا سرگرمی‌ها و یا هر سرگرمی دیگری تحت عنوان تفریح، به کلیه‌ی تفریحاتی که در محیط‌های باز و بسته رخ می‌دهد اطلاق می‌گردد، در حالی که واژه‌ی تفرج یا گشت و گذار، صرفاً به سرگرمی‌هایی گفته می‌شود که توسط گردشگران فقط در محیط‌های باز اتفاق می‌افتد.

انواع تفرج یا گردشگری معمول در ایران و یا جهان از نظر میزان توسعه‌ی مورد نظر برای اجرای توریسم در محیط زیست/سرزمین باز به دودسته‌ی زیر گروه‌بندی می‌گردد:

گردشگری متمرکز: شامل آن دسته از تفرج‌هاست که نیازمند توسعه می‌باشند، مانند: شنا، اسکی، خورگشت، اردو زدن، دوچرخه رانی و بازدید آثار فرهنگی.

گردشگری گسترده: شامل آن دسته از تفرج‌هاست که نیازمند توسعه نمی‌باشند یا به توسعه‌ی اندک نیاز دارند، مانند: کوه

نوردی و شکار، ماهیگیری، صحراگردی، اسب سواری و تماشای جانوران در طبیعت.

بر این مبنا، مدل اکولوژیکی گردشگری برای تفرج متمرکز و گسترده به شرح آتی ارائه می‌گردد، خاطر نشان می‌سازد همان گونه که پیشتر نیز بیان شد، مبنای پهنه‌بندی و توان سنجی استان در برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری گسترده در گام نخست مبتنی بر مدل مذکور می‌باشد، با اینحال محدودیت برخی از آمار و اطلاعات مورد نیاز، از جمله فقدان آمار دقیق از متوسط میزان مصرف آب شرب روزانه و یا نقشه‌ی خاک‌شناسی استان با پوشش سراسری، باعث شد تا در ارزیابی نهایی فاکتورهای مذکور حذف و در یک ارزیابی چند عامله با استعانت از منابع و داده‌های موجود مبادرت به توان سنجی قابلیت توسعه‌ی صنعت گردشگری در استان گردد، علاوه بر این در گام دوم، کانون‌های شناخته شده‌ی واقع در قلمرو تحقیق (حدود ۸۷ کانون) به منظور تعیین میزان تطبیق پذیری هر یک با توان سنجی اکولوژیکی صورت گرفته بر پهنه‌های ارزیابی شده به منظور توسعه‌ی گردشگری گسترده پیوند خورده است.

گفتنی است نظر به این که روند معمول در سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه‌ی تأسیسات و خدمات گردشگری در سال‌های گذشته و در اغلب کانون‌های توریستی شناخته شده^{۱۹} در قلمرو تحقیق، تا کنون در غالب طراحی سایت پلان‌هایی در حوزه‌ی گردشگری متمرکز، اما فارغ از توان سنجی اکولوژیکی مناسب اتفاق افتاده است، لذا هرگونه تغییر در روند جاری یا توقف پروژه‌های در دست احداث مستلزم صرف زمان و هزینه‌ای سنگین می‌باشد، بر این مبنا در این مرحله با استناد به مدل اکولوژیکی گردشگری گسترده مبادرت به توان سنجی پهنه‌ای سرزمین گردد.

۱- ۸۵ کانون معرفی شده از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

با این حال درصد و میزان انطباق هر یک از کانون‌های شناخته شده‌ی موجود با میزان قابلیت واقعی سرزمین در اجرای برنامه‌های توسعه‌ی صنعت گردشگری در کانون‌های موجود ارزیابی و راهکارهای تعدیلی متناسب با وزن و جایگاه هر یک در قلمرو مکان-فضا ارائه می‌گردد.

مدل اکولوژیکی گردشگری متمرکز طبقه‌ی یک

- اقلیم و آب و هوا: میانگین دما در فصل استفاده‌ی تابستانه و بهاره ۲۱-۲۵ درجه سانتی گراد. تعداد روزهای آفتابی در ماه، در فصل استفاده‌ی بهاره و تابستانه بیش از ۱۵ روز در ماه.

- آب: ۴۰ تا ۱۵۰ لیتر در روز برای هر نفر

- درصد مناسب شیب: ۵ تا ۵۰ درصد

- جهت جغرافیایی: تابستانه (شرقی) و زمستانه (جنوبی)

- بافت خاک: لومی

- شرایط زهکشی خاک: کامل

- حاصلخیزی خاک: متوسط تا خوب

- ساختمان خاک: نیمه تحوّل یافته تا تحوّل یافته با دانه بندی متوسط

- عمق خاک: عمیق

- سنگ مادر: گرانیت، تپه‌های ماسه‌ای (در اقلیم مرطوب)، روانه‌های بازالت، آبرفتی (آبرفت‌های فلات قاره)

- تراکم درختان: ۴۰ تا ۸۰ درصد

- ترکیب گونه‌ای: بیشتر از تک لپه‌ای‌ها

طبقه‌ی دو

- اقلیم و آب و هوا: میانگین دما در فصل استفاده‌ی تابستانه و بهاره ۲۱-۳۰ درجه سانتی گراد. تعداد روزهای آفتابی در ماه، در فصل استفاده‌ی بهاره و تابستانه بیش از ۱۵ تا ۱۷ روز در ماه.

- آب: ۱۲ تا ۴۰ لیتر در روز برای هر نفر

- درصد مناسب شیب: ۵ تا ۱۵ درصد

- جهت جغرافیایی: تابستانه (شمالی) و زمستانه (غربی)

- بافت خاک: شنی، شنی-لومی-رسی، رسی-لومی

- شرایط زهکشی خاک: فقیر تا متوسط

- ساختمان خاک: نیمه تحوّل یافته با دانه بندی نیمه متوسط تا درشت

- عمق خاک: متوسط تا عمیق

- سنگ مادر: ماسه سنگ، سنگ آهک، توف‌های شکافدار، روانه‌های بین چینه‌ای، شیست، گس، دشت‌های سیلابی، مخروطه افکنه و آبرفت‌های درّه ساز.

- تراکم درختان: ۲۰ تا ۴۰ درصد

- ترکیب گونه‌ای: تک لپه‌ای‌ها، دولپه‌ای‌ها با ترکیب تقریباً برابر.

فا مناسب

- آب: کمتر از ۵ لیتر در روز برای هر نفر

- درصد شیب: بیش از ۱۵ درصد

- جهت جغرافیایی: تابستانه و بهاره (جنوبی و غربی) و زمستانه (شرقی و شمالی)^۱

- بافت خاک: رسی سنگین و خاک‌های هیدرو مورفی

- شرایط زهکشی خاک: ناقص

- حاصلخیزی خاک: خیلی فقیر

- ساختمان خاک: دانه بندی خیلی ریز

- عمق خاک: کم تا زیاد

- سنگ مادر: گرانیت، تپه‌های ماسه‌ای (در اقلیم مرطوب)، روانه‌های بازالت، آبرفتی (آبرفت‌های فلات قاره)

- تراکم درختان: کمتر از ۲۰ درصد

- ترکیب گونه‌ای: درصد بیشتر دو لپه‌ای‌ها با گیاهخان خشبی یا بوته‌ای چوبی و خاردار، یا گیاهان کند ریشه.

مدل اکولوژیکی گردشگری گسترده

طبقه یک

- اقلیم و آب و هوا: همانند تفرّج متمرکز (طبقه‌ی یک)

۱- جهت جغرافیایی برای فصل زمستان فقط برای محل تأسیسات است و نه پست اسکی و یا گذرگاه تله اسکی. برای پست اسکی جهت جغرافیایی مناسب، شمالی یا شرقی است. برای گذرگاه تله اسکی جهت جغرافیایی چندان اهمیتی ندارد.

۱- شیب، ۲- سنگ و خاک، ۳- جهت جغرافیایی، ۴- آب، ۵- گیاه، ۶- اقلیم و آب و هوا. این قاعده بدان معنی است که اگر شیب واحد زیست محیطی برای گردشگری مناسب نبود، از مقایسه‌ی سایر پارامترها خودداری کرده، ارزیابی متوقف می‌گردد. همچنین در صورت مناسب بودن شیب، اگر خاک واحد زیست محیطی برای گردشگری توان نداشت، از مقایسه‌ی سایر پارامترها خودداری می‌گردد. بر این مبنا چنان- که از نقشه‌ی توان‌سنجی استان در توسعه‌ی گردشگری متمرکز (تپ ۱ و تپ ۲) تصاویر شماره‌ی (۱ و ۲) که در واقع حاصل تلفیق نقشه‌های شیب، پوشش گیاهی، توپوگرافی و جنس زمین است پیداست تعداد ۱۶ کانون شناخته شده از مجموع کانون‌های توریستی استان بر سطح اراضی برخوردار از قابلیت بالا و ۵ کانون بر سطوح برخوردار از قابلیت متوسط استقرار یافته است، سایر کانون‌های موجود بر سطوحی با قابلیت پائین قرار گرفته‌اند. با این حال این موضوع مغایرتی با توسعه‌ی گردشگری پراکنده در زمینه‌هایی همچون، کوه- پیمایی، پیاده‌روی، جنگل پیمایی، اسب دوانی، دوچرخه سواری و... به ویژه در فصول بهار و تابستان ندارد.

- آب: ۱۲ تا ۵ لیتر در روز برای هر نفر

- درصد شیب: ۲۵ تا ۵۰ درصد

- شرایط خاک و سنگ: همانند تفرج متمرکز در طبقه‌ی یک (فقط برای پیاده‌روها و مالروها اهمیت دارد و در غیر این- صورت پارامتر خاک چندان اهمیتی برای اجرای گردشگری گسترده ندارد)

- سایر پارامترها: چندان اهمیتی ندارد

طبقه‌ی دو

- اقلیم و آب و هوا: همانند تفرج متمرکز (طبقه‌ی دو)

- آب: حدود ۵ لیتر در روز برای هر نفر

- درصد شیب: ۵۰ تا ۵۲ درصد

- شرایط خاک و سنگ: همانند تفرج متمرکز در طبقه‌ی دو (فقط برای پیاده‌روها و مالروها اهمیت دارد و در غیر این- صورت پارامتر خاک چندان اهمیتی برای اجرای گردشگری گسترده ندارد)

- سایر پارامترها: چندان اهمیتی ندارد

نا مناسب

- درصد شیب: بیش از ۵۰ درصد (به استثنای کوهنوردی)

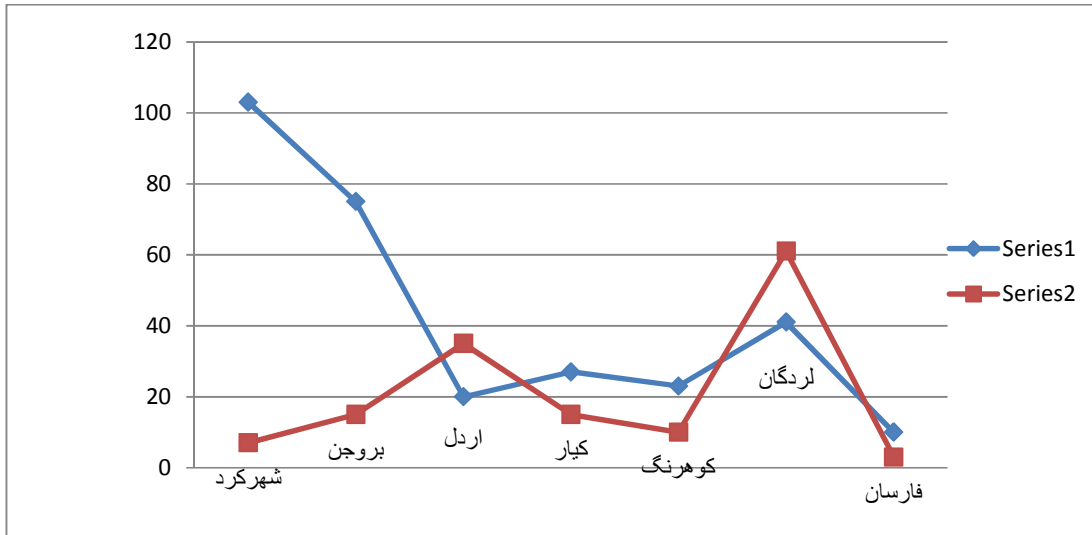
* برای ارزیابی توان اکولوژیکی محیط زیست برای توریسم، تمامی پارامترهای یاد شده در مدل هم وزن نیستند و اولویت پارامترها بر حسب اهمیت به ترتیب عبارت است از:

جدول شماره (۱)

اراضی تپ ۱ (قابلیت مناسب)										اراضی تپ ۲ (قابلیت متوسط)									
ردیف	نام شهرستان	پهنای فضایی	مجموع مساحت	بزرگترین مساحت	کوچکترین مساحت	بزرگترین فاصله	کوچکترین فاصله	تعداد قطعات	مجموع مساحت	بزرگترین مساحت	کوچکترین مساحت	بزرگترین فاصله	کوچکترین فاصله	تعداد قطعات	مجموع مساحت	بزرگترین مساحت	کوچکترین مساحت	بزرگترین فاصله	کوچکترین فاصله
۱	شهرکرد	۱۰۴	۱۶۶Hec	۱/۶Hec	۱۰/۹m	۲/۶Hec	۷	۳۳۱۶m ²	۴۷۳m ²	۲۸۲m ²	۷۹۲m ²	۲۶	۲۸۲m ²	۷	۳۳۱۶m ²	۴۷۳m ²	۲۸۲m ²	۲۶	۲۸۲m ²
۲	بروجن	۷۵	۸۱/۵Hec	۱۰/۸Hec	۴۱m ²	۵/۵Hec	۱۴	۴۱۰۷m ²	۲۹۳m ²	۱۰۹m ²	۱۶۷۸m ²	۱۴	۲۹۳m ²	۱۴	۴۱۰۷m ²	۲۹۳m ²	۱۰۹m ²	۱۴	۴۱۰۷m ²
۳	اردل	۲۰	۱۵۴Hec	۷/۷Hec	۳۴۵m ²	۱۳/۹Hec	۳۴	۹۶۴۴m ²	۲۸۳m ²	۱۳۷m ²	۴۰۱m ²	۳۴	۲۸۳m ²	۳۴	۹۶۴۴m ²	۲۸۳m ²	۱۳۷m ²	۳۴	۹۶۴۴m ²
۴	کیار	۲۸	۱۱/۲Hec	۴۰۰۰m ²	۲۶۳m ²	۷۹۴۸m ²	۱۳	۸۷۶۳m ²	۶۷۴m ²	۱۸m ²	۱۷۷۲m ²	۱۳	۶۷۴m ²	۱۳	۸۷۶۳m ²	۶۷۴m ²	۱۸m ²	۱۳	۸۷۶۳m ²
۵	کوهرنگ	۲۴	۱۲۹Hec	۵/۴Hec	۳۳۰m ²	۱۳/۸Hec	۹	۴۳Hec	۲۴۴m ²	۸۵m ²	۴۰۱m ²	۹	۲۴۴m ²	۹	۴۳Hec	۲۴۴m ²	۸۵m ²	۹	۴۳Hec
۶	لردگان	۴۱	۷/۶Hec	۱۸۶۷m ²	۷۷m ²	۹۰۱۵m ²	۶۴	۱۸۰۸m ²	۲۸۲m ²	۱۹۸m ²	۴۰۱m ²	۶۴	۲۸۲m ²	۶۴	۱۸۰۸m ²	۲۸۲m ²	۱۹۸m ²	۶۴	۱۸۰۸m ²
۷	فارسان	۱۰	۱۸/۲Hec	۱/۸Hec	۸۴۲m ²	۳۱/۹۶Hec	۴	۱۱۰۸m ²	۲۷۷m ²	۲۵۴m ²	۳۴۵m ²	۴	۲۷۷m ²	۴	۱۱۰۸m ²	۲۷۷m ²	۲۵۴m ²	۴	۱۱۰۸m ²

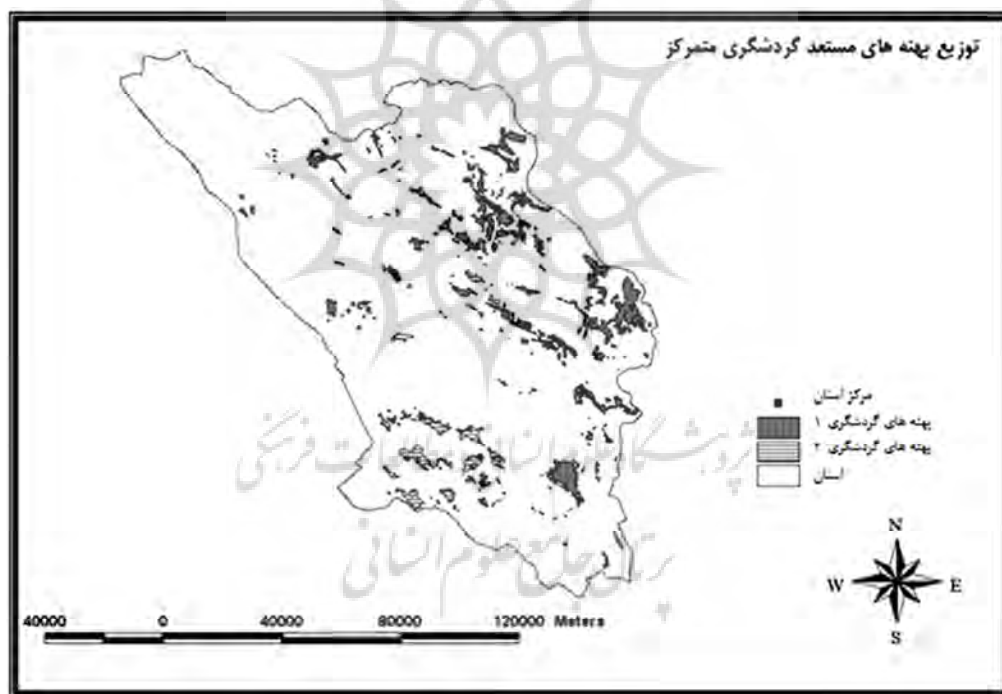
جدول توان سنجی استان در توسعه گردشگری متمرکز. منبع: گروه مؤلفین

تصویر شماره (۳)

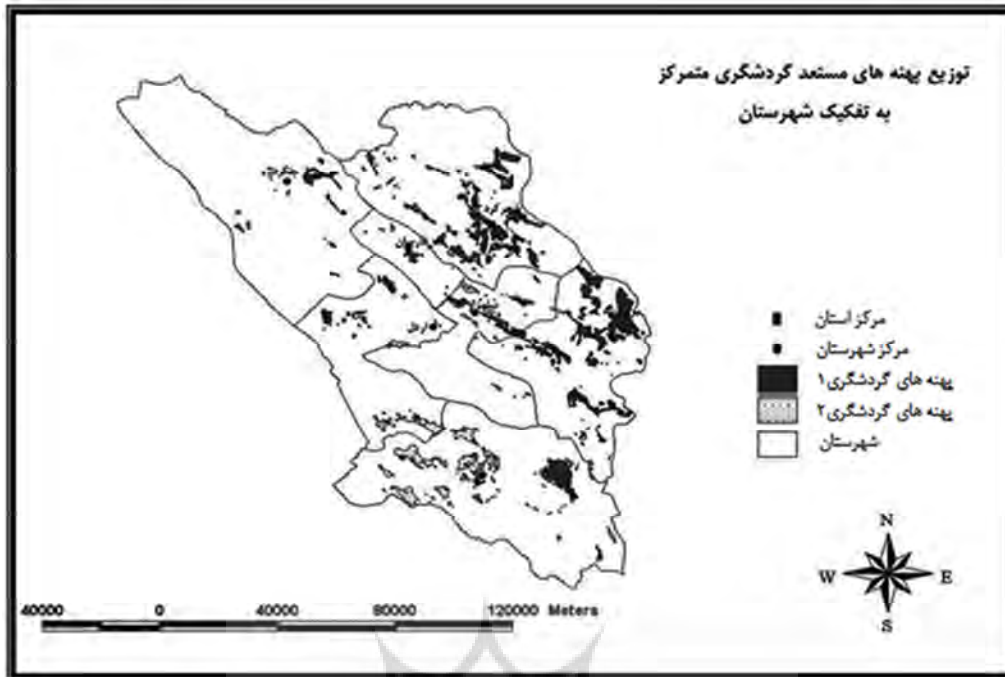
نمودار تعداد نقاط و پهنه‌های گردشگری استان/ شهرستان. منبع: گروه مؤلفین

تصویر شماره (۴)

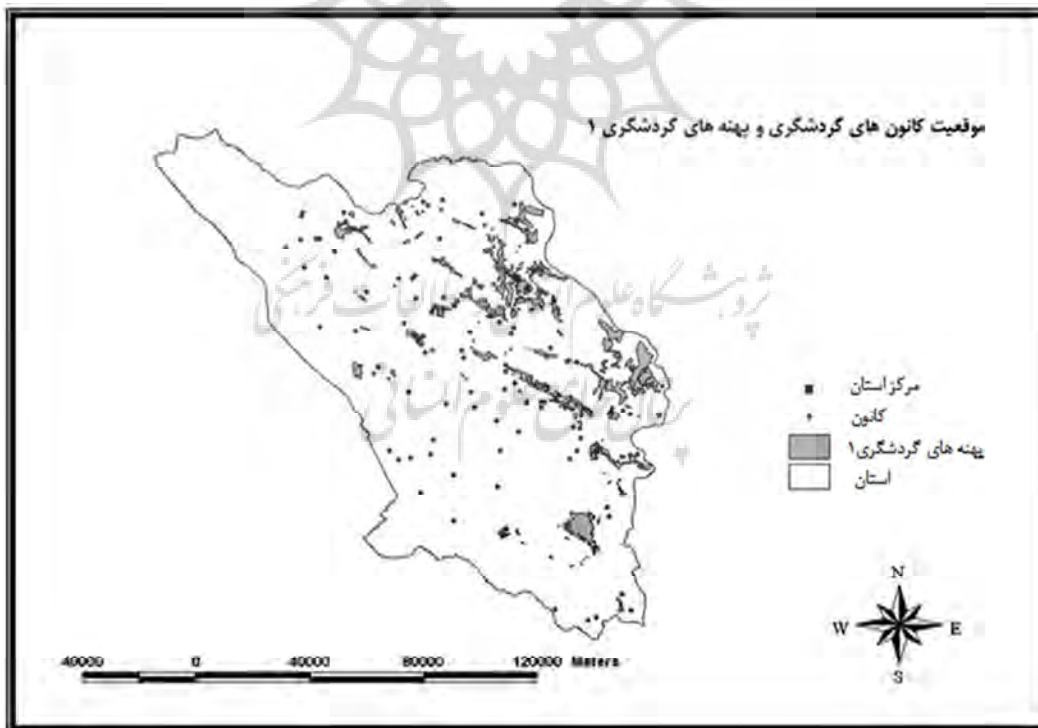
منبع: گروه مؤلفین

تصویر شماره (۵)

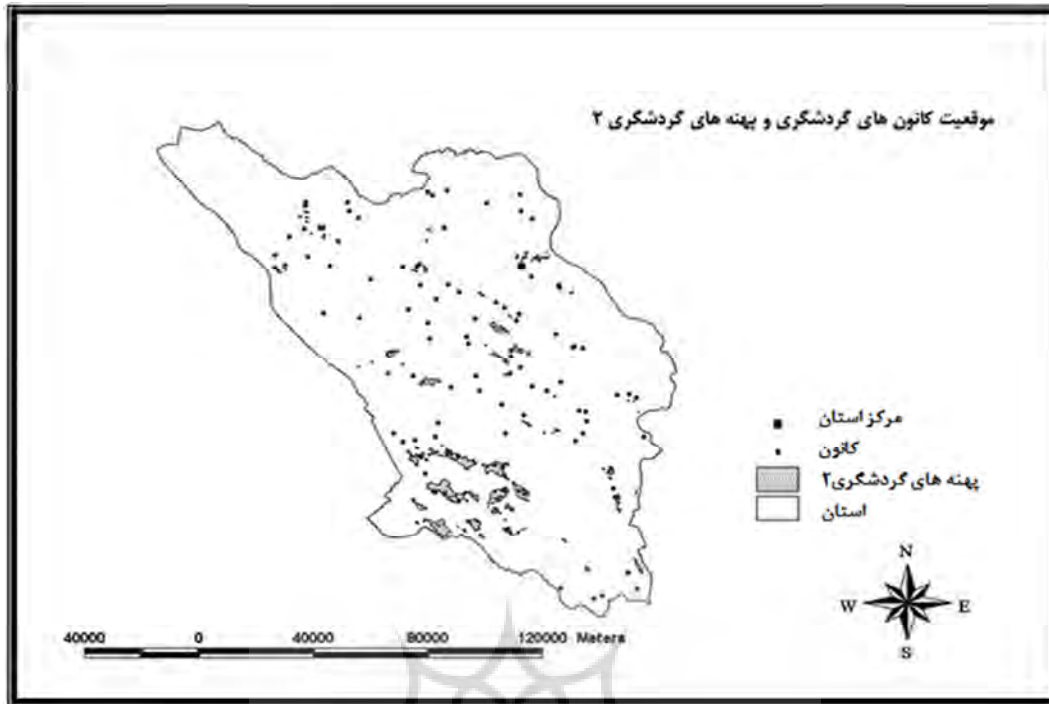
منبع: گروه مؤلفین

تصویر شماره (۶)

منبع: گروه مؤلفین

تصویر شماره (۷)

منبع: گروه مؤلفین

به عنوان مثال عرصه های برخوردار از توان بالاتر در بخش خدمات و امکانات اقامتی به طور هم زمان می تواند یارای ارائه و ایجاد خدمات و تأسیساتی چون هتل، میهمان سرا، کمپینگ و کنکس و آلاچیق و سکوی نشیمن را داشته باشد، در حالی که یک مرکز توریستی میهمان سرا، کمپینگ - کنکس و آلاچیق و سکوی نشیمن و یک نقطه ی توریستی محل مناسبی جهت استقرار و ایجاد کمپینگ - کنکس و آلاچیق و سکوی نشیمن می باشد.

ایجاد و ارائه ی برخی از خدمات و تأسیسات گردشگری همچون تأسیسات و خدمات پایه و زیربنایی و یا برخی از تأسیسات و خدمات بهداشتی همچون سرویس بهداشتی و مدیریت جمع آوری و انتقال زباله از محل در تمامی سطوح و لایه های موجود و پیشنهادی امری ضروری، اجتناب ناپذیر و اولویتی نخستین محسوب می گردد.

یاد آور می شود چنانچه نتایج حاصل از اجرای مدل گاتمن بر روی کانون های موجود در قلمرو تحقیق نیز نشان داد،

نتیجه گیری (خدمات و تأسیسات گردشگری پیشنهادی در عرصه های توان سنجی شده)

با توجه به موقعیت مکانی - فضایی، حجم گردشگر و پتانسیل محیطی حوزه های شناخته شده در دو تیپ ۱ (قابلیت بالا) و ۲ (قابلیت متوسط) نرم ارائه شده در جدول شماره ۲ به منظور ایجاد تأسیسات و ارائه ی خدمات گردشگری پیشنهاد می گردد.

گفتنی است بر مبنای نظام سلسله مراتب مکانی - فضایی، خدمات و استقرار تأسیسات سطوح و اراضی برخوردار از توان بالاتر در سطوحی عالی و چندگانه ارائه می گردد. علاوه بر این به لحاظ حجم و وسعت کارکردی سطوح و عرصه های مذکور کلیه ی خدمات و تأسیسات فرادست و فرودست به طور هم زمان قابل عرضه می باشد.

هم چنین با کاهش در توان سرزمین به منظور جذب گردشگر، سطح و قدرت ارائه ی خدمات و ایجاد تأسیسات نیز تنزل یافته و خدماتی با وزن کمتر و یا تأسیساتی با سرمایه گذاری محدودتر پیشنهاد شده است.

شده به ترتیب با اراضی تیپ نخست، به ویژه در حوزه‌های برخوردار از عناصر شاخص و جاذب طبیعی، فرهنگی و یا تاریخی در مقایسه با اراضی برخوردار از قابلیت متوسط یا تیپ دوم در اولویت اول اجرای طرح‌ها و پروژه‌های پیشنهادی قرار می‌گیرند.

تأسیسات و خدمات زیربنایی در بین مجموعه انواع خدمات و تأسیسات موجود در کانون‌های گردشگری مورد مطالعه بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند، موضوعی که خود معرف و مبین ضرورت عرضه‌ی چنین خدماتی به دلیل حجم بالای تقاضا می‌باشد.

خاطر نشان می‌سازد اولویت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های مشترک در سطوح کارکردی متفاوت و اراضی توان‌سنجی

جدول شماره (۲)

تأسیسات و خدمات گردشگری پیشنهادی	زیربخش‌ها	قابلیت سرزمین	
		بالا (تیپ ۱)	متوسط (تیپ ۲)
۱ پایه و زیربنایی	برق - شبکه‌ی روشنایی	*	*
	آب آشامیدنی	*	*
	راه ارتباطی آسفالت	*	*
۲ تکمیلی	ایجاد تأسیسات مرتبط با تلفن همراه	*	*
	تهیه‌ی طرح تفصیلی - توریستی	*	*
	اجرای عملیات محوطه‌سازی	*	*
۳ بهداشتی و درمانی	پارکینگ	*	*
	پمپ بنزین	*	*
	مرکز فوریت‌های پزشکی	*	*
۴ پذیرایی	سرویس بهداشتی	*	*
	مدیریت جمع‌آوری و انتقال زباله از محل	*	*
	رستوران	*	*
۵ اداری - انتظامی مذهبی	اغذیه فروشی	*	*
	چای‌خانه‌ی سنتی	*	*
	انتظامات	*	*
۶ اقامتی	مرکز راهنمایی و هدایت گردشگر	*	*
	نمازخانه	*	*
	مسجد	*	*
۷ تفریحی - ورزشی	هتل	*	*
	میهمان‌سرا	*	*
	کمپینگ - کانکس	*	*
	آلاچیق و سکوی نشیمن	*	*
	امکانات قایق‌سواری، اسکی و یا دیگر تأسیسات ورزشی مرتبط با قابلیت‌های محلی	*	*

تأسیسات و خدمات پیشنهادی در پهنه‌های گردشگری استان با توجه به توان اکولوژیکی سرزمین

اجرای کلیه طرح‌ها و پروژه‌های پیشنهادی در قالب سه برنامه‌ی زمانی کوتاه مدّت (۱ تا ۳ سال)، میان مدّت (۳ تا ۷ سال) و بلند مدّت (۱۰ تا ۱۵ سال) به شرح جدول زیر امکان پذیر است.

جدول شماره (۳)

اولویت زمانی اجرا			زیربخش‌ها	تأسیسات و خدمات گردشگری پیشنهادی	شماره
سوم (بلند مدّت)	دوم (میان مدّت)	اول (کوتاه مدّت)			
		*	برق- شبکه‌ی روشنایی	پایه و زیربنایی	۱
		*	آب آشامیدنی		
		*	راه ارتباطی آسفالت		
		*	ایجاد تأسیسات مرتبط با تلفن همراه	تکمیلی	۲
		*	تهیه‌ی طرح تفصیلی- توریستی		
	*		اجرای عملیات محوطه‌سازی		
		*	پارکینگ	بهداشتی و درمانی	۳
		*	پمپ بنزین		
		*	مرکز فوریت‌های پزشکی		
		*	سرویس بهداشتی	پذیرایی	۴
		*	مدیریت جمع‌آوری و انتقال زباله از محل		
		*	رستوران		
		*	اغذیه‌ی فروشی	اداری- انتظامی مذهبی	۵
		*	چای‌خانه‌ی سنتی		
		*	انتظامات		
		*	مرکز راهنمایی و هدایت گردشگر	اقامتی	۶
		*	نمازخانه		
		*	مسجد		
		*	هتل	تفریحی- ورزشی	۷
		*	میهان‌سرا		
		*	کمپینگ- کانکس		
		*	آلاچیق و سکوی نشیمن		
*	*		امکانات قایق‌سواری، اسکی و یا دیگر تأسیسات ورزشی مرتبط با قابلیت‌های محلی		

زمان بندی امرای طرح‌ها و پروژه‌های گردشگری در قطب‌ها و اراضی برخوردار از توان بالا

جدول شماره (۴)

اولویت زمانی اجرا			زیربخش‌ها	تأسیسات و خدمات گردشگری پیشنهادی	ردیف
سوم (بلند مدت)	دوم (میان مدت)	اول (کوتاه مدت)			
		*	برق- شبکه‌ی روشنایی	پایه و زیربنایی	۱
		*	آب آشامیدنی		
		*	راه ارتباطی آسفالت		
		*	ایجاد تأسیسات مرتبط با تلفن همراه		
	*		تهیه‌ی طرح تفصیلی- توریستی	تکمیلی	۲
	*		اجرای عملیات محوطه‌سازی		
	*		پارکینگ		
	*		پمپ بنزین		
	*		مرکز فوریت‌های پزشکی	بهداشتی و درمانی	۳
	*		سرویس بهداشتی		
	*		مدیریت جمع‌آوری و انتقال زباله از محل		
	*		رستوران	پذیرایی	۴
	*		اغذیه فروشی		
	*		چای‌خانه‌ی سنتی		
	*		انتظامات		
	*		مرکز راهنمایی و هدایت گردشگر	اداری- انتظامی مذهبی	۵
	*		نمازخانه		
	*		مسجد		
	*		هتل		
	*		میهمان‌سرا	اقامتی	۶
	*		کمپینگ- کانکس		
	*		آلاچیق و سکوی نشیمن		
	*		امکانات قایق‌سواری، اسکی ویا دیگر تأسیسات ورزشی مرتبط با قابلیت‌های محلی	تفریحی- ورزشی	۷

زمان بندی اجرای طرح‌ها و پروژه‌های گردشگری در مراکز و اراضی بر خوردار از توان متوسط

منابع

۱. ارمغان، سیمین (۱۳۸۶) توریسم و نقش آن در جغرافیا، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.
۲. پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵) گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، تهران.
۳. پارسائیان، علی و اعرابی، سید محمد (۱۳۷۷) جهانگردی در چشم اندازی جامع، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
۴. تیرگک، پیتیر (۱۳۷۸) بررسی صنعت جهانگردی و صنعت فراغت، ترجمه‌ی مرتضی احمدی و دیگران، تهران، نشر انجمن ایرانیان.
۵. سالنامه آماری استان چهارمحال و بختیاری ۱۳۹۰.
۶. رحمانپور، مسعود (۱۳۷۹) مشکل گردشگری کجاست، ماهنامه‌ی مسافران، شماره سی و چهار.
۷. رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴) جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
۸. داس ویل، راجر (۱۳۷۸) مدیریت جهانگردی (مبانی راهبردها و آثار)، ترجمه‌ی سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
۹. دیبائی، پرویز (۱۳۷۱) شناخت جهانگردی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
۱۰. غازی، ایران (۱۳۷۹) نگرشی تحلیلی بر مدل تکامل فضایی در برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری، مجله‌ی علمی- پژوهشی مطالعات و پژوهش‌های دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، شماره‌ی بیست و دوم، پائیز و زمستان، انتشارات دانشگاه اصفهان.
۱۱. غفاری، سید رامین (۱۳۸۶)، گردشگری و توسعه‌ی پایدار شهری، سپهر، دوره‌ی شانزدهم، شماره‌ی ۶۳
۱۲. فتاح پور، داراب (۱۳۸۲) قابلیت‌ها و مزیت‌های سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، شهر کرد، سازمان ایرانگردی و جهانگردی. (منتشر نشده)
۱۳. کارگر، بهمن (۱۳۸۶) توسعه، شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، تهران.
- مخدوم، مجید (۱۳۷۴) شالوده‌ی آمایش سرزمین، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۴. مهندسین مشاور تهران برکلی (۱۳۸۰) طرح جامع گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری، شهر کرد (منتشر نشده)
15. World Tourism Organization (2005) Compendium of tourism statistics (2001-2005). WTO Press.
16. Richter, L.K. (1989) the politics of tourism in Asia, Honolulu. university of Hawaii press.
17. Ramirez de la o, Regelio (1993) "The North American Free Trade Agreement